

Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece
izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RIPOO

Models of Response to Educational Needs of Children
at Risk of Social Exclusion in ECEC Institutions

Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2019-04-2011

This work has been fully supported by Croatian Science Foundation under the project IP-2019-04-2011

Rizici socijalne isključenosti u ranom djetinjstvu

prof. dr. sc. Vlatka Domović

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

e-mail: vlatka.domovic@ufzg.hr

Stručni skup:

Rizici socijalne isključenosti djece rane i predškolske dobi: izazovi i prilike

DV Potočić, 1. 10. 2021.

Sadržaj – ključne točke:

- 1. Što je socijalna isključenost?**
- 2. Što je socijalna isključenost u ranom djetinjstvu?**
- 3. Što su rizici socijalne isključenosti u ranom djetinjstvu?**
- 4. Što su činitelji i koje su kategorije i razine rizika socijalne isključenosti djece rane i predškolske dobi?**
- 5. Pokazatelji o zastupljenosti rizika socijalne isključenosti među djecom u ranoj i predškolskoj dobi**
- 6. Model intervencije?**

Prvo pitanje:

Što je socijalna isključenost?

Izazovi definiranja socijalne isključenosti?

- Ne postoji jedna, opće prihvaćena definicija
- Definicije u znatnoj mjeri ovise o „profesionalnom *backgroundu*” istraživača/ donositelja politika/ aktivista/ praktičara
- Definicije i karakteristike socijalne isključenosti su obično orijentirane na odrasle

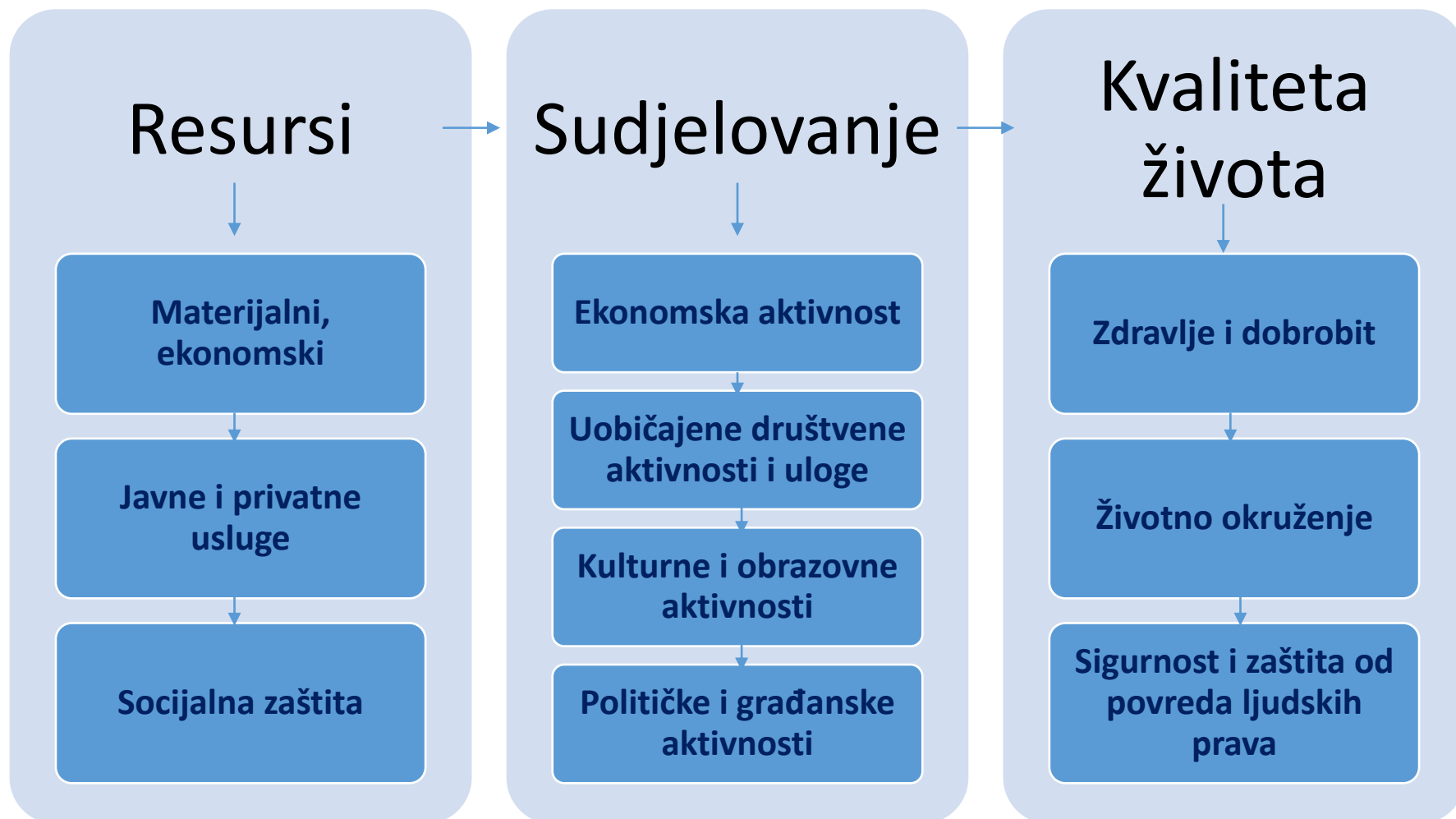
Što je socijalna isključenost?

- Multidimenzionalni konstrukt temeljen na neravnopravnim odnosima moći i neravnopravnom pristupu resursima, mogućnostima i pravima u četiri osnovna područja: ekonomskom, političkom, socijalnom i kulturnom (Popay i sur., 2008.).
- Europska komisija socijalnu isključenost definira kao proces kojim su određeni pojedinci gurnuti na rub društva i onemogućeno im je puno sudjelovanje uslijed njihova siromaštva, nedostatka temeljnih mogućnosti i prilika za cjeloživotno učenje koje su rezultat diskriminacije. (prema Bayley i Gorančić-Lazetić, 2006., str. 17).

Dimenzije socijalne isključenosti

(Levitas i sur., 2007.)

Kako u ovom projektu definiramo socijalnu isključenost?

Socijalna isključenost je razmjerno trajna, višestruko uvjetovana i višedimenzionalna depriviranost pojedinaca ili društvenih grupa koja je posljedica strukturalnih i institucijskih činitelja nejednakosti sa sljedećim specifičnim obilježjima:

- sveobuhvatnost i višedimenzionalnost – uključuje različite materijalne i nematerijalne pokazatelje
- relativnost – vezana je uz određeno društvo u određenom trenutku i procjenjuje se u odnosu na društvo
- djelovanje – posljedica je društvenih okolnosti, a ne odgovornosti pojedinaca
- dinamički karakter – obuhvaća trenutačnu situaciju i izgled za budućnost.

Drugo pitanje:

Što je socijalna isključenost u ranom djetinjstvu?

Definicija prihvaćena u projektu

Socijalnu isključenost djece razumijemo kao multidimenzionalni konstrukt koji uključuje ekonomske, socijalne, kulturne, zdravstvene i druge aspekte nepovoljnosti i deprivacije koji pojedinačno ili u kombinaciji mogu imati neželjen utjecaj na trenutni život i razvoj djeteta ali i na njegov neželjen razvoj i nepovoljne životne mogućnosti u odrasloj dobi.

Treće pitanje:

Što je rizik socijalne isključenosti u ranom djetinjstvu?

Koncept rizika obuhvaća vjerojatne (očekivane) odnose između specifičnih činitelja i prepoznatljivih ishoda.

U riziku socijalne isključenosti su sva djeca kod kojih se može utvrditi nerazmjer između očekivanih i ostvarenih postignuća koji se događa zbog okolnosti na koje dijete nije u mogućnosti utjecati.

Primjeri rizika

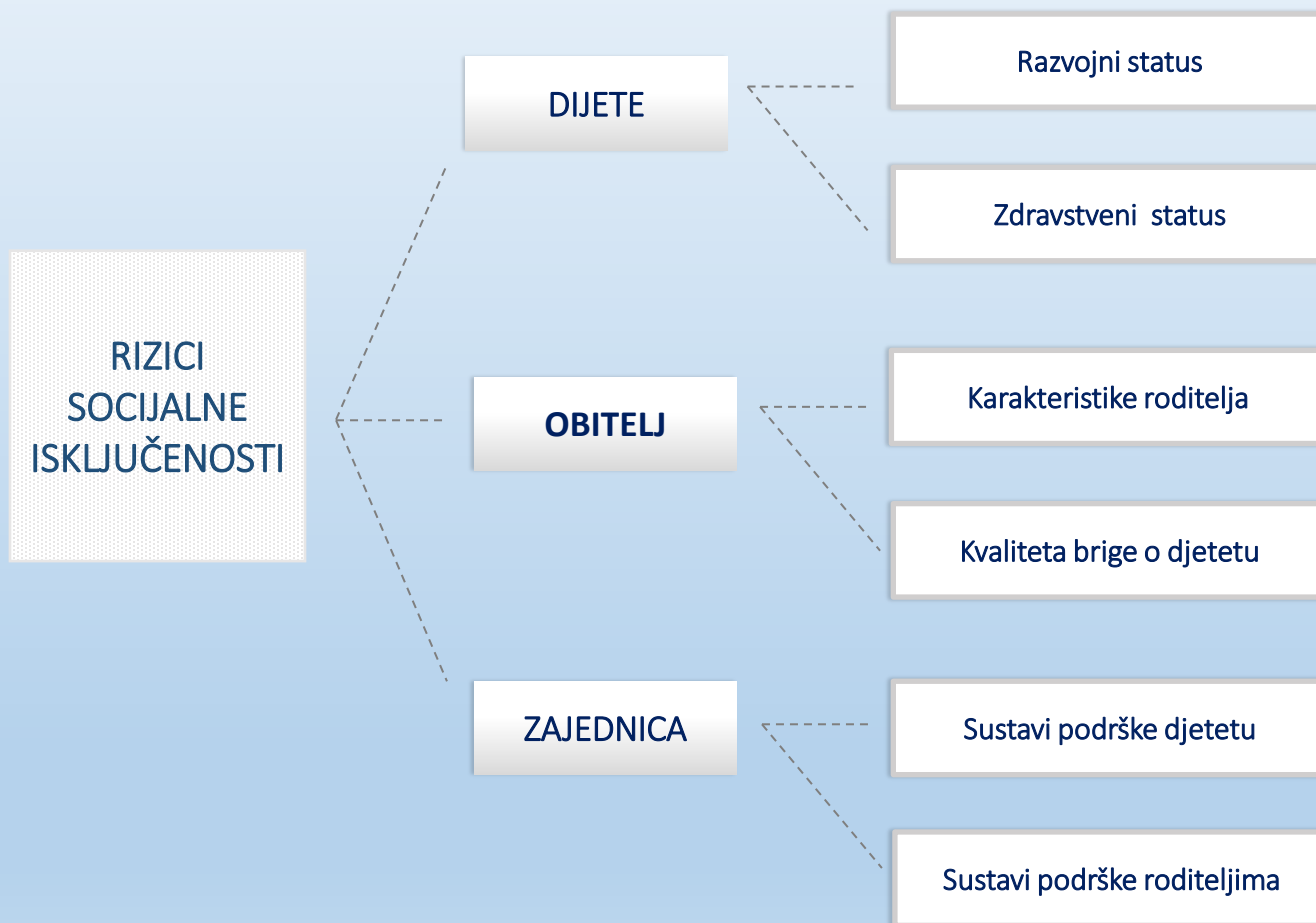
Childhood Vulnerability Data (Engleska, 2020.)	East Renfrewshire Child Protection Committee's Vulnerable Children & Young People (Škotska, 2003.)	Jolping i Vincent (2016.)
<ul style="list-style-type: none"> - djeca u kućanstvima s višestrukim rizicima (npr. tzv. toksičan trio: obiteljsko nasilje, ovisnosti i psihičke bolesti) - djeca u kućanstvima izložena obiteljskom nasilju - djeca u kućanstvima u kojima postoje problemi mentalnog zdravlja - djeca u kućanstvima u kojima postoje problemi s uživanjem droga i alkohola - djeca koja žive u uvjetima siromaštva - djeca koja žive u prenapučenim prostorima - djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama - djeca korisnici usluga socijalne zaštite - djeca u riziku od beskućništva ili beskućnici - djeca koja nisu uključena u obrazovne ustanove	<ul style="list-style-type: none"> - djeca uključena u prostituciju i druge oblike seksualnog zlostavljanja - djeca izložena obiteljskom nasilju - djeca odvojena iz obitelji temeljem zakona - djeca roditelja ovisnika o drogama - djeca izložene riziku zbog svoje etničke, manjinske ili kulturne pripadnosti - djeca s teškoćama u razvoju, psihičkim bolestima i djeca koja trebaju dodatnu podršku - djeca registrirana u registrima za zaštitu djece - beskućnici - djeca tražitelji azila - djeca izbjeglice	<p>Indikatori na razini djeteta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - problemi u ponašanju - zdravstvene teškoće, pretilost ili neuhranjenost - kašnjenje u fizičkom ili psihičkom razvoju - involviranost u vršnjačko nasilje - nerazvijene higijenske navike - slabo samopouzdanje, ozljeđivanje i dr. <p>Indikatori na razini roditelja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - neprimjerena skrb o djetetu - zdravstvene teškoće (psihičke bolesti, ovisnosti, invaliditet, kronične bolesti ...) - neredovita primanja i nezaposlenost roditelja <p>Indikatori na razini društva:</p> <ul style="list-style-type: none"> - siromaštvo - beskućništvo - loši uvjeti u mjestu stanovanja (susjedstvu) - problemi u društvenim odnosima

Četvrto pitanje:

Što su činitelji i koje su kategorije i razine rizika socijalne isključenosti djece rane i predškolske dobi?

Činitelji rizika socijalne isključenosti djece RiP dobi

Kategorije i razine rizika socijalne isključenosti djece RiP dobi

Rizik	Umjerena rizičnost	Visoka rizičnost	Vrlo visoka rizičnost
Razvojni status djeteta	Prijevremeno rođenje Niska porođajna težina Darovitost	Neurorazvojni rizici Teškoće u razvoju Specifične teškoće učenja	Višestruke teškoće u razvoju
Zdravstveni status djeteta	Učestala obolijevanja Povremeni problemi mentalnog zdravlja	Kronične bolesti Neprocijepljenost Ponašajni i emocionalni problemi	Kronične teško izlječive bolesti Psihički poremećaji i bolesti
Karakteristike roditelja	Samohrani roditelj Slaba povezanost s članovima obitelji, susjedstvom Česte promjene prebivališta Česte promjene partnera	Rizik od siromaštva Konzumiranje sredstava ovisnosti Konfliktni obiteljski odnosi Invaliditet, bolest	Siromaštvo Ovisnosti Devijantna ponašanja Onesposobljenost

Kategorije i razine rizika socijalne isključenosti djece RiP dobi

Rizik	Umjeren rizik	Visok rizik	Vrlo visok rizik
Kvaliteta brige o djetetu	Nezainteresiranost za dijete, njegove potrebe i postignuća Nesudjelovanje jednog ili oba roditelja u brizi o djetetu	Neprimjereni odgojni postupci i poticaji, stambeni uvjeti, kvaliteta prehrane, ekonomske prilike	Zanemarivanje i zlostavljanje djeteta Djeca bez pratnje, tražitelji azila, žrtve trgovanja ljudima Hospitalizirani roditelji Roditelji na izdržavanju kazne zatvora
Sustavi podrške djetetu	Nedovoljno uvažavanje obiteljskog, religijskog, jezičnog, kulturnog, etničkog identiteta i razvojnog statusa djeteta u obrazovnim, socijalnim i/ili zdravstvenim ustanovama	Propusti u zaštiti dobrobiti djeteta u obrazovnim, socijalnim i/ili zdravstvenim ustanovama	Nedostupne obrazovne, socijalne i/ili zdravstvene usluge Diskriminacija djeteta
Sustavi podrške roditeljima	Teškoće uključivanja u društvo uvjetovane obiteljskim, religijskim, jezičnim, etničkim i/ili kulturnim identitetom	Status izbjeglica, tražitelja azila Nedostupna socijalna i zdravstvena zaštita	Ugrožena ljudska prava Diskriminacija

Peto pitanje: Što znamo o zastupljenosti rizika socijalne isključenosti među djecom?

- O zastupljenosti djece rane i predškolske dobi izložene riziku od socijalne isključenosti u ukupnoj populaciji se vrlo malo zna
- Istražuju se pojedini aspekti, teško usporedive metode
- 2018. riziku siromaštva u 27 zemalja EU bilo je izloženo 23,4% djece
- Meta-analize pokazuju da je trećina djece izložena kumulativnom djelovanju rizika soc. isklj.
- HR - Postoje velike razlike u obuhvatu djece programima predškolskog odgoja, pri čemu je u najsiromašnijim županijama obuhvat tri puta manji nego u najbogatijim županijama (Šućur i sur., 2015)

Šesto pitanje: Model intervencije

- **pravovremena intervencija umanjuje rizik razvojnih teškoća i nepovoljnih socijalnih okolnosti odrastanja djece**
- **Ključna kvaliteta ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja - najbolja strategija socijalnog ulaganja i ulaganja u ljudski kapital**

Kvaliteta? Pristupačnost? Prilagođenost?
Podrška roditeljima?

Model intervencije usmjerene prema djeci izloženoj riziku socijalne isključenosti u ranoj i predškolskoj dobi

We have a dream...

EQUALITY VERSUS EQUITY

In the first image, it is assumed that everyone will benefit from the same supports. They are being treated equally.

In the second image, individuals are given different supports to make it possible for them to have equal access to the game. They are being treated equitably.

In the third image, all three can see the game without any supports or accommodations because the cause of the inequity was addressed. The systemic barrier has been removed.